

Ismeretlen XVII. századi könyvjegyzék a budapesti Egyetemi Könyvtár egyik ősnymtatványában. A budapesti Egyetemi Könyvtár ősnymtatvány-tára az országos nyilvános könyvtári számbavétel adatai szerint¹ a harmadik legjelentősebb gyűjtemény a mai Magyarország területén. A tár közelmúltban elkezdett analitikus elektronikus feltárása² e korábbi megállapítást minden valószínűség szerint módosítani fogja, mivel a gyűjteményben mindez ideig nem történt meg egyrészt a bizonytalanul datált „ősnymtatványok” megjelenési idejének a pontosítása, másrészt a colligátumok teljes körű feltárása.

Az analitikus feltárás részeként külön figyelem irányul a gyűjteménybe kerülés előtti korábbi tulajdonosokra és a kéziratos bejegyzésekre. Az Inc. 1000 jelzetű, feltehetően az 1970-es években restaurált, újra kötött és némileg hiányos³ ősnymtatványban (Johannes Reuchlin (1455–1522), *Breviloquus vocabularius cum arte diphthongandi accentuandi et punctandi*, Coloniae, Heinrich Quentell, 1486; CIH 2937) a nagybetűket kézzel pirosra színezték és több, minden valószínűség szerint 17. századi kéz írásával készült marginália olvasható benne. A kötetet a belső kötéstáblán olvasható tulajdonosi bejegyzés szerint 1690-től birtokolta a budapesti Egyetemi Könyvtár jogelődje, a nagyszombati jezsuita egyetem könyvtára.⁴ A példány jezsuita tulajdonosa előtti világi birtoklására utalnak a nyomtatvány margóin a profán rajzok, például egy tört markoló férfi fél alakja (r_{r}), egy szakállas férfi ugyancsak fél alakja profilból (y_{3v}), a lapszéleken elkezdett, de befejezetlen virág ornamentika (y_{5v}, y_{6v}) és az 1690-nél korábbi kéziratos bejegyzések, így például egy évszám, az „Anno Dni 1642” (r_{7v}).

A feltételezhetően szünetelt kötésű nyomtatvány restaurálása során a tévesen vendégoldalként elhelyezett és a kötetbe bekötött, egyik oldalán beírt levélen (a mai kézi számozású 273. levélen) további, minden bizonnyal a nagyszombati jezsuita birtoklásnál korábbi tulajdonosok nevét rögzítő bejegyzések olvashatók („Joannes Vagych”, illetve „Gregorius Kardos”). E valószínűleg a restaurálás előtt az ősnymtatványhoz előzékként szolgáló, onnan időközben kiszakadt levélen, melyet később tévesen a könyvtestbe kötöttek be, olvashatók Joannes Vagych kézzel beírt könyvjegyzékének tételei „Catalogus Librorum nobilis croatae Joannes Vagych Turopolensis” címen. Ezt követően egy ugyancsak tévesen bekötött, töredékes nyomtatvány-részben, a ’celitus’ kifejezéstől olvasható „Breviloquus vocabularius” című rész elején, az adott oldal tetején egy újabb, kézzel bejegyzett név, a „Gregorius Kardos” olvasható.

A tulajdonosi bejegyzések időrendje minden bizonnyal a következő. Az első tulajdonos Joannes Vagych lehetett, ő jegyezhetette be az „Anno Dni 1642” (r_{7v}) megjegyzést is, melyből a nagy ’A’ írásképe megismétlődik könyvjegyzékén. Az őt követő újabb világi tulajdonos Gregorius Kardos lehetett, akinek tollpróba jellegű bejegyzései a cím fölött és alatt szintén felfedezhetők („sum ego Judices agrem [Agram?] / Gregorius Kardos sum”). A bejegyzések szerint Kardos valószínűleg Zágrábban lehetett bíró. S végül a harmadik tulajdonos a nagyszombati jezsuita egyetem könyvtára (1690) volt, ahonnan a budapesti Egyetemi Könyvtárba származott át a kötet.

A könyvjegyzéket eddig nem rögzítették a folyamatosan épülő könyvjegyzék-bibliográfiában.⁵ A benne szereplő tételek száma meghaladja az öt különböző kötetet, így könyvkatalógusként értékelhető.

¹ SAJÓ, Géza, SOLTÉSZ, Erzsébet, *Catalogus incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur*; Tom. I–II, Budapest, MTA, 1970.

² A tár feldolgozása során különös figyelem irányul az egykori tulajdonosokra, a használói bejegyzésekre és a nyomtatványok kötésére, azaz a kötetek egyedi jellegzetességeire.

³ Kötése modern fehér bőrkötés, a nyomtatványból összesen 28 levél hiányzik.

⁴ „Collegij Tynaviensis Societatis Jesu Catalogo inscriptus 1690”

⁵ *Intézményi- és magángyűjtemények 1541–1750*, Könyvjegyzékek bibliográfiája, összeáll., szerk. Monok István, Zvara Edina, Bp., Szeged, 2008 (Könyvtártörténeti Füzetek, XII). A továbbiakban: KtF, XII. Itt köszönöm meg Monok István levélbeli közlését, mely szerint Vagych könyvjegyzékét 2008 után sem rögzítették a folyamatosan bővülő bibliográfiában.

Kérdéses, vajon ki lehetett a túrmezei (Turopolensis) horvát nemes, Joannes Vagych, aki minden bizonnyal 1642 körül kezdte el bejegyezni könyveit a Reuchlin-ösnyomtatvány valamikori előzéklevelének rektójára? Mivel a horvátországi nemesek gyakran iratkoztak be a grazi jezsuita egyetemre, az intézmény beiratkozási névanyagában kerestem a „Vagych” nevet. Joannes Vagych nevét ugyan nem sikerült fellelni, viszont több túrmezei Vagych (Vagich) neve található a grazi egyetemre beiratkozott horvátországi hallgatók között. Így például e településről 1612-ben iratkozott be Petrus Vagich, majd 1640-ben nemes Georgius Vagich.⁶ Valószínű, ugyanebből a túrmezei nemes családi körből származott Joannes Vagych is.

A könyvjegyzék eredetileg a fölió alakú levél rektóján kezdődött (ma a hibás kötés miatt verzó), a kettős függőleges vonallal két hasábra osztott lap bal oldali hasábján. A rendelkezésre álló papírlapon a jegyzék ilyen, kéthasábos elrendezése jelzi, hogy a beíró feltételezte, a könyvek rögzítéséhez legalább két hasábra lesz szüksége. Ugyanakkor a második hasáb üresen maradt, tehát vagy félbe maradt a könyvjegyzék, vagy a tervezettnél kisebb helyen is elfért. Teljes szövege a következő:

„Catalogus Librorum Nobilis croatae Joannis Vagijch Turopolensis / Nobilis Croatiae Joannis Vagich Calepinus.

Alexander ab Alexandro historicus

Dictionarium antiquitatis (más kézzel:) non est

Livius (más kézzel:) est (áthúzva)

Officina Ravisij (más kézzel:) sunt (áthúzva)

Duodecim Volumina Ciceronis (más kézzel:) non sunt

Tria volumina Ciceronis (más kézzel:) nil

Henerici Cornelij Agrippae utriusque juris doctoris

Commentarij in libros 4 Rhetoricorum ad Caium Herennium (más kézzel:) sunt

Parnassus.

Virgilius (más kézzel:) non est

Martialis (más kézzel:) non est

Horatius.

Buchlerus. (más kézzel:) non est

Officia Ciceronis De senectute

De amicitia Paradoxa stoicorum

Et somnium Scipionis

Emanuelis Prosodia

Emanuelis Alvari syntaxis

Institutiones Jacobi Gretseri Linguae Graecae Societatis Jesu.

Ovidius”

Első olvasásra is nyilvánvaló, hogy e jegyzék egyben a valamikori könyvkollekció ellenőrzésére is szolgált. A jegyzék alapján a feltételezhető, hogy a művek száma nem azonos a leírt tételek számával (19), annál minden valószínűség szerint több lehetett. A tételek azonosítása a következő:

1. Calepinus

Ambrogio Calepino (Ambrosius Calepinus, 1435–1510) első kiadásban 1502-ben megjelent *Dictionarium latinum*ának egyik kiadása. A Calepino életében megjelent utolsó kiadás Strassburgban jelent meg (Johann Grüninger) 1510-ban. Ismeretes, hogy magyar szóanyagot először a lyoni 1585-ös tíznyelvű Calepinus-szótár tartalmazott.

⁶ VARGA Júlia, *Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom kisebb egyetemein és akadémiáin, 1560–1789*, Bp., ELTE Levéltár, 2004, 227 (nr. 2958), 238 (nr. 3170).

2. *Alexander ab Alexandro historicus*
Alessandro Alessandri (Alexander ab Alexandro, 1461–1523) jogász *Dies geniales* című, antik művekből kompilált történeti munkája először Rómában jelent meg 1523-ban. Több 17. századi kiadása ismeretes (pld. Hanau, 1610; Frankfurt, 1626, 1646, 1667), valószínűleg ezek egyike lehetett a röviden a szerző nevével jelzett mű.
3. *Dictionarium antiquitatis (más kézzel:) non est*
Ez a cím egy mű tartalmára utal, ilyen megfogalmazásban nem tekinthető valóságos címnek.
4. *Livius (más kézzel:) est (áthúzva)*
Titus Livius történeti munkájának, a *Libri ab Urbe condita* valamelyik kiadásával azonosítható.
5. *Officina Ravisij (más kézzel:) sunt (áthúzva)*
Minden bizonnyal a humanista Ravisius Textor (Jean Tixier de Ravisi, ca. 1480–1524) *Officina partim historicis, partim poeticis referta disciplinis* című, első kiadásban 1503-ban (Bâle) megjelent munkája.
6. *Duodecim Volumina Ciceronis (más kézzel:) non sunt*
Marcus Tullius Cicero munkáinak kiadásából nem konkretizált tizenkét „kötet”, mely lehetséges, hogy nem fizikai egységekre vonatkozik, hanem a tartalom tagolására.
7. *Tria volumina Ciceronis (más kézzel:) nil*
Marcus Tullius Cicero munkáinak kiadásából nem konkretizált három „kötet”.
8. *Henerici Cornelij Agrippae utriusque juris doctoris*
Henricus Cornelius Agrippa von Nettesheim (1486–1535) polihisztor valamely, talán jogi munkája. Műveinek összkiadása (*Opera*) először 1550-ben jelent meg Lyonban.
9. *Commentarij in libros 4 Rhetoricorum ad Caium Herennium (más kézzel:) sunt*
A hosszú ideig Cicerónak tulajdonított *Rhetorica ad C. Herennium* valamelyik kommentált kiadása. Ilyen kiadás jelent meg például 1513-ban Lyonban.
10. *Parnassus*
E címen viszonylag sok mű jelent meg a 16–17. században, feltételezhetően valamely költészeti vagy költészettani műről van szó. Ugyanakkor egykorúan a legkülönfélébb tartalmú művek (pl. orvosi) címe-ként, műfaj értékű jelzésként is használták a kifejezést.
11. *Virgilius (más kézzel:) non est*
Publius Vergilius Maro valamely művének valamely kiadása.
12. *Martialis (más kézzel:) non est*
Marcus Valerius Martialis munkáinak valamelyik 16–17. századi kiadása lehet. Ismeretes, hogy a 16. században viszonylag sok kiadásban jelent meg Martialis műveiből szerkesztett gyűjtőkötet.
13. *Horatius*
Quintus Horatius Flaccus munkáinak valamelyik 16–17. századi kiadása lehet.
14. *Buchlerus. (más kézzel:) non est*
Johann Buchler (1570–1640) protestáns német filológus valamelyik munkája.
15. *Officia Ciceronis De senectute*
De amicitia Paradoxa stoicorum
Et somnium Scipionis
Marcus Tullius Cicero felsorolt műveit gyűjteményes kiadásban *De officiis* fő címen többször jelentették meg a 16–17. században, például, Strassburgban 1553-ban, 1559-ben vagy Frankfurtban 1569-ben, 1588-ban.
16. *Emanuelis Prosodia*
Manuel Alvares (Emmanuel Alvarus, 1526–1583) jezsuita először 1572-ben megjelent grammatika tankönyve harmadik részének valamelyik 16–17. századi kiadása.
17. *Emanuelis Alvari syntaxis*
Manuel Alvares (Emmanuel Alvarus, 1526–1583) jezsuita először 1572-ben megjelent grammatika tankönyve syntaxis-t tartalmazó részének valamelyik 16–17. századi kiadása.
18. *Institutiones Jacobi Gretseri Linguae Graecae Societatis Jesu.*
Jacob Gretser (1562–1625) jezsuita *Institutiones linguae Graecae* című, első kiadásban először 1595-ben megjelent tankönyvének valamelyik kiadása.
19. *Ovidius*
Publius Ovidius Naso valamelyik nyomtatott művére utal.